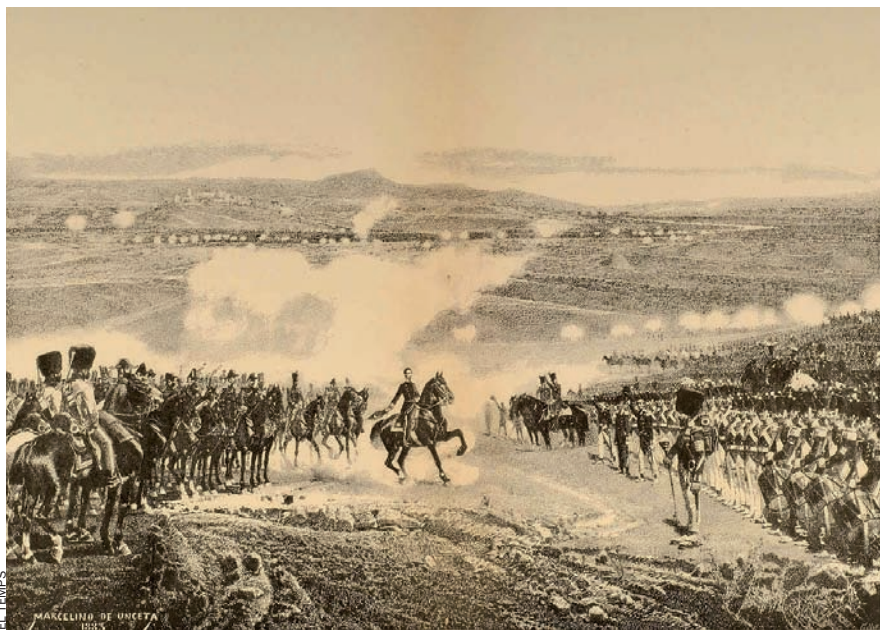

La primera novel·la catalana moderna surt de l'oblit

La Primera Guerra Carlina és l'escenari de la novel·la anònima *Lo cant de las veritats*, publicada a Barcelona el 1857, cinc anys abans que *L'orfeneta de Menargues*.

La primera novel·la catalana moderna no és 'L'orfeneta de Menargues', com diuen tots els historiadors i manuals. Cinc anys abans –el 1857– n'havia apareguda una altra, també històrica, 'Lo cant de las veritats'. Ara surt de l'ostracisme, gràcies a Google i al filòleg Joan Alegret.

Tot va començar amb l'aparició d'un exemplar incomplet a la llibreria Porter de Barcelona, ara fa trenta anys. El va descobrir el professor Joaquim Auladell, recercador, per les llibreries de vell, de curiositats bibliogràfiques catalanes del XIX i XX, que va comunicar la troballa al seu amic Joan Alegret, professor de la Universitat de les Illes Balears. L'amic Alegret, en adonar-se de la importància de la descoberta, va començar a consultar catàlegs de biblioteques i va

trobar-ne un exemplar –aquest sí, complet– a la de la seva universitat.

Tots dos erudits van poder informar de l'existència de l'obra a la comunitat d'estudiosos de la llengua i la literatura catalanes reunits el 1985 al Simposi de la Renaixença. L'obra rectifica el coneixement que tenim del XIX i ha estat ignorada pels grans historiadors de la literatura i la llengua catalanes.

La cosa, de moment, es va quedar dins les parets del simposi, a excepció d'una nota anònima breu apareguda al

Diccionari de la literatura catalana a final del 2008.

Aquest llibre que havia caigut en l'oblit és una novel·la anterior –cinc anys– a la que tots els manuals i estudis històrics i literaris anomenen la primera novel·la catalana moderna, *L'orfeneta de Menargues* (1862) d'Antoni de Bofarull.

Es titula *Lo cant de las veritats*, ocupa 136 pàgines, és anònima, s'edita el 1857 a Barcelona, és escrita en vers i en prosa i exhibeix aquest llarg subtítol: *Escrit pòstumo, jocós, donat a llum per un patrici y verdader català que aprecia son idioma*.

El pròleg, signat amb les inicials R. C. A., és una reivindicació de la llengua catalana com a llengua culta. També s'hi reivindica la superioritat de l'expressió de les idees, de la sana moral i de les pures veritats, sobre l'estil i, per tant, s'hi justifica la negligència estilística.

El prologuista diu que l'autor és un cavaller de gran nom mort jove a Barcelona el 1840, però això podria ser un recurs literari. L'autor de la novel·la sembla que era, doncs, l'autor del pròleg.

Com *L'orfeneta*, és una novel·la històrica. Per tant, el llibre de Bofarull no solament deixa de ser la primera novel·la catalana moderna, sinó també la primera novel·la històrica catalana.

Curiosament, *Lo cant de las veritats* va ser impresa i editada pels mateixos editors que *L'orfeneta*. La impremta, en tots dos casos, és la de Lluís Tasso. I l'editor-llibreter, la Llibreria del Plus Ultra de la Rambla del Centre número 15, que la distribuïa en "las demás poblacions en las Llibrerías dels Corresponsals de la mateixa".

Lo cant de las veritats ha rebut ara una empenta doble que hauria de fer-la eixir definitivament de l'ostracisme.

Per una banda, Joan Alegret la presenta i l'analitza amb detall en un article inclòs al volum 5 de la *Miscel·lània*

Joaquim Molas (PAM). Per una altra, la novel·la acaba de ser digitalitzada per Google, a partir de l'exemplar conservat a l'Ateneu Barcelonès.

No era pas una novel·la amagada, difícil de trobar, i això fa incompreensible que hagi trigat tants anys a ser redescoberta, malgrat el gran nombre, i creixent, d'estudiosos del XIX.

A banda dels volums conservats a la biblioteca les Illes i a l'Ateneu Barcelonès, n'hi ha a la Biblioteca de Catalunya, a l'Arús, a la Reial Acadèmia de Bones Lletres, a la UPC, a la Lambert Mata de Ripoll i a la Biblioteca Nacional d'Espanya, a Madrid.

En algunes d'aquestes biblioteques no s'havia consultat mai. Ho proven dos detalls. Un, que alguns exemplars, com el de les Illes, fossin intonsos, és a dir, sense obrir. I l'altra, que no s'hagi rectificat l'escandalós i còmic error bibliogràfic repetit per molts bibliotecaris—els de la Biblioteca de Catalunya i l'Ateneu Barcelonès, entre més— a l'hora de fixar la novel·la, error traslladat al Catàleg Col·lectiu de les Universitats de Catalunya (CCUC).

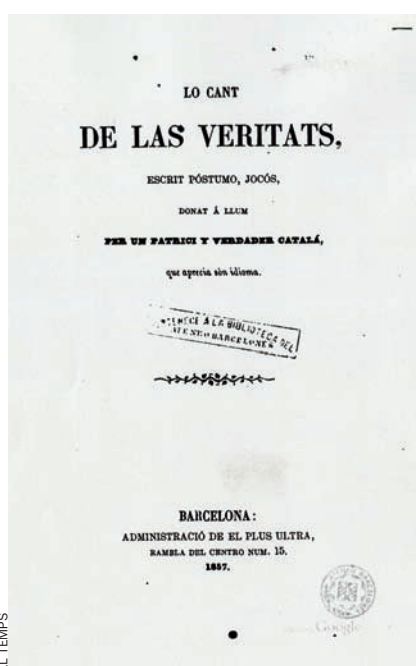
S'inventen l'autor. L'autor, llegim en moltes fitxes, no és pas anònim, sinó un senyor que es diu Patrici, de primer cognom, i Verdader Català, de segon. És un autor creat per una precipitada lectura del subtítol: "escrit [...] per un patrici y verdader català que..." Si un sol lector hagués consultat el volum de segur que hauria advertit els bibliotecaris de la relliscada i s'hauria corregit. Ho han començat a fer a la Biblioteca de Catalunya, un cop advertida la seva directora, Dolors Lamarca. Durant anys i panys, la Biblioteca de Catalunya ha tingut registrat un autor anomenat Patrici i Verdader Català, llistat darrere de Sant Patrici.

Tampoc no era una novel·la totalment desconeguda dels bibliògrafs. Joan Alegret ha vist registrada l'existència de l'obra en tres llocs. Francisco M. Tubino, en la seva *Historia del movimiento literario contemporáneo en Cataluña, Baleares y Valencia* (Madrid, 1880) diu que és una "sàtira anònima, en prosa y verso, inspirada por los acontecimientos políticos".

Al *Catálogo de obras en lengua catalana impresas desde 1474 hasta 1860* (Madrid, 1923), de Marian

Gràcies al conveni de Bergara, que posa fi a la Primera Guerra Carlina, al País Basc i Navarra, és alliberat el protagonista de *Lo cant de las veritats*, condemnat a mort pels carlins. A sota, portada del llibre, ara digitalitzat per Google, conservat a l'Ateneu Barcelonès.

Aguiló, apareix la fitxa bibliogràfica de l'obra amb la informació següent: "El Dr. D. Jacinto Díaz, catedrático de esta universidad, me dijo que había conocido al autor, que era un escribano de Figueras."

I a la segona edició del *Manual del librero hispano-americano* (Barcelona/Madrid, 1950), d'Antoni Palau i Dulcet—la guia per excel·lència dels llibreters de vell—, la fitxa del llibre es completa amb aquestes dades: "Firma el prólogo R. C. A. cuyas iniciales corresponden a un escribano de Figueras." No queda clar, comenta Alegret, si l'afirmació

és motivada per la informació donada abans per Aguiló o bé respon a unes altres fonts de coneixença.

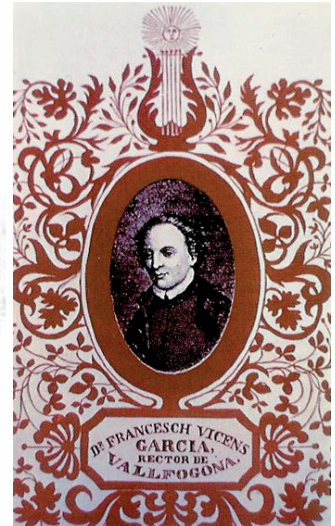
Ara que els estudiosos del XIX sabran l'existència del llibre, caldrà analitzar el ressò que va tenir a l'època i descobrir si realment hi ha un escriptor figuerenc que correspongui a les inicials R. C. A. I caldrà també saber en quin corrent literari cultural cal situar-la.

És una obra deutora del Romanticisme del moment, però també beu de la tradició literària del Barroc, catalana i castellana. Les referències literàries fetes explícites són el Quixot i les poesies del Rector de Vallfogona, "las celebradas xistosas poesías del inspirat poeta Vallfogona". Entre les citacions incorporades sense esmentar-ne l'autor, Joan Alegret hi ha detectat versos de Góngora i Horaci.

Les altres referències erudites, escolars i històriques, corresponen a uns estudis i una cultura cenyida a l'ensenyament tradicional que perdurà a les escoles i a la Universitat durant el primer terç del segle XIX, i que es tradueix en l'aparició de molts noms mitològics i bíblics. També hi ha referències de tractadistes polítics, juriconsults i metges cèlebres.

Lo cant de las veritats és una novel·la romàntica d'amors contrariats; una novel·la de viatges i aventures; una novel·la d'història contemporània, una novel·la d'idees i una sàtira. La sàtira

Don Carles de Borbó és un dels molts personatges històrics presents a la novel·la. Horaci també hi apareix, sense ser-hi esmentat, a través d'un vers seu. El Rector de Vallfogona és un dels autors elogiats pel novel·lista anònim.

Pel camí troben nous personatges que introdueixen temes nous: són robats, empresonats, condemnats a mort i, finalment, alliberats de resultes del conveni de Bergara, que posa fi a la guerra civil al País Basc i a Navarra.

cert subjecte, reprenéntlo de la censura que havia fet de una obra.

«Tampoch te negaré», continuá ell, «que algunas de las sátiras contenidas en tals memorias son un tant picants; però, com no se dirigeixen á determinadas personas, quis creme, dígalí que bufe,

»Tampoch tal escrit té desmérit algun per sèr en llengua catalana; puig ella es clara, concisa, enérgica y tan rica de vocables que no hi ha idioma en est punt que la supere, y arreglada també á una gramática, res li falta pera posarla en la classe de qualsevol altra.»

En fi, en obsequi de la brevedat, benévol lector, omitiré los demés elogis que mon company me féu de la pureza de la llengua catalana, probántme ab varias citas haver estat llengua de corts y filla llegendria de la llatina.

En vista, donchs, de tals encomis y de altrás reflexions que anyadí á las primeras, á fi de que donás á llum lo escrit en qüestió, cedí á ellas. Prudent lector, dignate acullirlo ab indulgencia. Vale. R. C. A.

A la primera part de la història, Ruquí fa el paper de personatge benefactor, que ajuda els dos viatgers, paper que a la segona part representarà, a la localitat biscaïna de Durango, l'escarceller carlí català Domingo, vidu de la dida d'Enriqueta.

Talòs i Domingo informen sobre les condicions personals i polítiques del protagonista-narrador, Nabor. El primer, críticament. Diu que Nabor és diputat a Corts i que ha aconseguit el càrrec intrigant. «Mira —diu— pels parents i amichs, lográntloshi empleos rics.» Però espera que el faci intendent o ministre. Domingo, per la seva banda, el qualifica bé —«jove de grans prenas»— i el fa «enterament donat al partit constitucional».

Els elements romàntics es concentren a les pàgines finals, amb l'aparició d'Enriqueta, després de morta, en forma d'ombra que parla a son pare.

La novel·la repassa i judica les accidents circumstàncies històriques que travessà l'estat espanyol entre el 1808 i el 1840, període d'enfrontament entre liberals i absolutistes, des d'una òptica més aviat desenganyada i escèptica.

Si el protagonista, Nabor, diputat a Corts, és un constitucional, el causant de les seves desgràcies, don Ibo, és un carlí de la crosta, i la discrepància ideològica és bàsica en l'oposició del pare d'Enriqueta als amors de la seva filla amb Nabor.

L'obra ataca, doncs, els carlins del morro fort, com es fa palès en l'episodi

de la junta carlista exaltada que, en un poble de Navarra, condemna a mort Nabor i Talòs pel fet d'haver-los trobat exemplars d'una cançó constitucional que els havia donat Ruquí.

Per tal d'acabar de perfilar l'angle polític i social des del qual escriu, és convenient de reportar, diu Alegret, que, a la primera part, a les converses entre Ruquí, Talòs i Nabor, hi ha un atac als escrivans i pledejaires, a la carrera de la medicina i a la carrera militar, seguits d'un elogi de l'agricultura i de l'ofici de pagès i d'una queixa de l'excés de contribucions i de la pressió fiscal.

Novel·la de novel·les i també novel·la de contrastos. A més del contrast entre elements propis de la narrativa amb els col·loquis de propaganda política o amb la literatura doctrinària en general, hi ha el contrast entre el tòtric de les dissorts que sofreixen els personatges i el tò grotesc, humorístic o groller que es troba una mica arreu.

No hi ha cap referència històrica ni cultural a l'edat mitjana autòctona ni a la poesia romàntica coetània en llengua catalana.

Totes aquestes característiques fan inclassificable l'obra dins uns esquemes simples, i difícil d'encaixar dins el marc estètic i ideològic de la Renaixença, a parer de Joan Alegret, el primer estudiós de la primera novel·la catalana moderna.

Lluís Bonada